קכ. הבוטחים בד׳ כהר ציון, מה הר ציון עתיד הקב״ה להחזירו לישובו, אף בתיהן של צדיקים עתיד הקב״ה להחזירם לישובן. הבטחון הוא מוגדר כשנשלים את חק ההשתדלות במה שהוא בידינו, ומה שאין יכולת שלנו מגיע לזה שם הוא מקום הבטחון. כי במקום שהיכולת מתגלה חלילה להשתמש בבטחון, שאין זה בטחון כ״א הוללות ומסה כלפי מעלה. והנה עניני הפיזור של הגלות מגיעין, לפעמים וברוב, לענין מורה כזה בנוגע למצב הכללי של האומה, עד שאזלת כל יכולת בידי האדם מהיטיב ומהגן את מצבה הכללי של האומה. ע״כ הבטחון בד׳ הוא מוכרח בנוגע לכללות קיום האומה והצלחתה הכללית. ע״כ אותן הבתים של צדיקים שהם המרכזים הפרטיים, אמנם לכל מעלתם בתור מרכזים פרטיים וחלקיים, רק אז הם תופסים את מקומם הראוי, אם כל מגמתם ברצון ותקוה הוא רק להגיע לאושר הכלל כולו. ואם מצב הדברים מגיע שאין להם ע״ז כל יכולת, אבל תכונת נפשם הוא דבק עם ההצלחה הכללית, והם המצפים לישועה, והם בוטחים בד׳. וכיון שכל מעיינם הוא ברצונם הפנימי להגיע להצלחה הכללית של האומה, ממילא כשיזמין השם ית׳ סבות ודרכים, שתהי׳ יד היכולת האנושית מגעת גם להתעסק בפועל בהצלחת כלל האומה, ודאי יהיו נכונים לזה כמו שהם נכונים בהתעסקות של ההצלחה החלקית. ״והבוטחים בד׳ כהר ציון לא ימוט לעולם ישב״. התעודה הכללית, ודאי דבר אלהינו יקום לעולם ותצא אל הפועל בבא עתה, אז ישובו לישובן בתיהם של צדיקים. וכשם שהיו משמשים להצלחות פרטיות וחלקיות בהשתדלות ופועל, כן יהיו משתמשים בפעולות ממשיות והשתדלות בהצלחה הכלל כולו, וממעלת ״בוטחים בד׳״ יבאו למעלת ״עבדי ד׳״ בעבודת הקודש הכללית.

והנה הבטחון, המדה היקרה הזאת הונחה באדם ונוסדה בחפץ עליון בכלל המציאות שתועיל הרבה לאדם בהיותה מוכרחת להעמדת מצבו הרוחני והחומרי, לבל יהי׳ נבהל להון ושטוף בתאוותיו. כי ידע כי לא אשר יראה האדם שהוא טוב הוא הטוב המוחלט, כי עניני האדם מונהגים הם ע״פ עצת ד׳ הקימת לעד. גם שלא תפול עליו רוחו בעת צרה ומצוקה. כי ישים אל לבו כי אין מעצור לד׳ מהושיע. אבל מעולם לא נוסדה מדת הבטחון כדי שעל ידה יקנה האדם לעצמו מדת העצלות, שלא לעשות ולהשתדל בכל אשר תשיג ידו, בין בעסקי הכלל בין בעסקי הפרט, ומכש״כ שלא נוצרה כדי שיכנס האדם ע״י בסכנות הגוף והנפש. ע״כ המכיר את המדה כפי ענינה שהיא נוצרה לפי מדתו של השלמת האדם, לא יקח אותה לקו במקום שאינו ראוי, כאילו היתה מדה חוקית מחוקי הטבע המת חלילה. והנוהג ע״פ זאת הסכלות של הוללות הבטחון והולך מתחת קיר נטוי, ע״פ הבנתו המשובשת בגדרי הבטחון, ואיך שהיא צריכה להיות מובנת רק כפי ערכה של הפעלתה על האדם לטובתו הזמנית והנצחית, יהי׳ לו למזכיר עון; כי תביא דעה זו המשובשת עמה כמה דעות רעות ומשובשות וההבנה הגסה הזאת תכחש על נקלה. והאדם ישוב על עקב מצב של שרירות לב וחסרון מוסר. כי עד ארגיעה לשון שקר, ורק יראת ד׳ הטהורה המובנת לאמתתה היא עומדת לעד. והדומה לזה עיון תפלה כאשר בארנו מבלי הבן, וצר התפלה שתמצא ברגש הלב והמית הנפש ושם מקומה ולא במשפט שכל הגיוני, שאין עמו חיים טבעיים כחיי האדם החי והמרגיש.

לא תירא מפחד לילה, מחץ יעוף יומם. הזעזועים הנפשיים, העלולים לבלבל את
מנוחת החיים, באים מתוך ציורים דמיוניים, שרק הנפש שאינה שקועה בעז הבטחון
האלהי היא עלולה לפול בפחדים כאלה, הבאים מתגרת יד הדמיון. אבל הבוטח בד׳
בדעה והכרה שכלית ולב רצוי, נפשו מלאה אומץ, וסדר שלותי קבוע בה, וכשם
שרגשי הפחד הדמיוני סרים מפני האור של הבטחון, ככה האסונות, הנכונים לבא
על בני אדם, באופן כזה שאין הזהירות האנושית יכולה להגן, הרי הם סרים מן הבוטח,
מפני הסדר של ההגנה האלהית החופפת עליו. לא תירא מפחד לילה, מחץ יעוף יומם.
מדבר באופל יהלך, מקטב ישוד צהרים. שני מיני השחתות נמצאות בטבע
העולם, שבח האדם חלש הוא מלהיות נשמר מהם. המין האחד הוא, מפני שהסיבות,
המביאות את הרעה, הן נעלמות, וכמוסות מעין האדם, ולא יוכל להשמר מהן, והמין
השני הוא, שיודעים את המקור ורואים את הכח המשחית, ומכירים את החבה שהיא
מביאה את הרעה, אבל אין כח באדם להתגבר עליה. ומשניהם ינצל הנשגב בד׳.
ביחש להתוכן הראשון מאיר ד׳ באורו את רוח שכלו להכיר את הדברים הנעלמים
של הסבות המביאות את הרעה, ועי״ז ידע איך לקדם את פני הרעה ולהנצל ממנה,
ואופל ומחשך מניעת הידיעה לא תחרץ בעדו. וביחש להתוכן של המין השני,
יגביר ד׳ את כחו, עד שיוכל לעמוד נגד כל כח משחית, ולא יוכל להרס את אשרו.
כי ד׳ הוא מעוזו. לא תירא, — מדבר באופל יהלך, מקטב ישוד צהרים.
יפל מצדך אלף, ורבבה מימינך, אליך לא יגש. דעת ד׳ ובטחונו; הבא מכח

---

* ע׳ שמואל־א׳ טו, יז.

(3)

את לבם באמונה ובטחון לה׳. וזהו מה שגינה אותם הכתוב תהלים ע״ח כ״ב: ״כי לא האמינו באלהים ולא בטחו בישועתו״. ואמר שם עוד: ״ולא האמינו בנפלאותיו״. אמנם כל זה הנה לא היה מחמת רוע לבבם ח״ו אלא רק מחמת שלא מצאו את עצמם כדאיים לזה. והוא כסברת החסיד בחובות הלבבות שער הביטחון פ״ג הקדמה ד׳ כי אין להשתמש במדת הביטחון אלא רק מי שעושה רצונו ית״ש בכל התורה והמצוה והוא עבד נאמן לה׳. ולכן הם כאשר באו למדבר ומצאו את עצמם שהם עומדים תמיד בפיתויי הס״מ ותחבולותיו, לא הרהיבו את עצמם לבטוח בה׳ שיתנהג עמהם למעלה מן המדה ובנסים תמיד, כי אמרו שאינם כדאיים לזה, ולכן היו באים בתלונה תמיד ״למה זה העליתנו ממצרים״ מאחר שאי אפשר להתקיים באמונתו ית״ש כהראוי ע״י היצה״ר שמתגבר ומתחדש בכל יום.

הקדו״ש לשם

אמנם הנה שגו בכ״ז הרבה והיתה השגיאה בשתיים: אחד הוא כי הרי אין הקב״ה בא בטרוניא עם בריותיו וכמאמרם ז״ל עבו״ז ג׳ א׳, ואין להאדם אלא להתחזק תמיד והבא לטהר מסייעין אותו. שבת ק״ד א׳ יומא ספ״ג. ואמרו שם: אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה. והרי על זה נברא כל העולם כולו בהרע והטוב שיתוקן ע״י האדם. ואין האדם בן חורין להבטל מהעבודה הזאת. וכמ״ש יחזקאל כ׳ ל״ב: ״והעולה על רוחכם היו לא תהיה״ כו׳. ע׳ סנהדרין ק״ה א׳. כי על דבר זה נכרתה ברית, כמ״ש בתנחומא פ׳ נצבים סי׳ ג׳ ע״ש ובספרי ס״פ שלח ע׳ שם ושם. והשגיאה השנית הנה היתה סברתם בענין הביטחון, כי האמת היא שאין דבר עומד נגד הביטחון, וכמ״ש במדרש תהלים מזמור ל״ב: ״והבוטח בה׳ חסד יסובבנו״, אפי׳ רשע הבוטח בה׳ חסד יסובבנהו. ואמרו שם עוד: ״רבים מכאובים לרשע״ לפי שאינו תולה בטחונו בהקב״ה ״והבוטח בה׳״ אפי׳ רשע כו׳ ע״ש, וכן אמר הרמב״ן בספר האמונה והביטחון פ״א כי זהו שנאמר ״בטח בה׳ ועשה טוב״, ולא אמר עשה טוב ובטח בה׳. כי הביטחון אינו תלוי במעשים טובים כלל אלא בטח בה׳ בין שתהיה צדיק בין שתהיה רשע בטח בה׳. אלא שאח״כ אמר ״ועשה טוב״ כי אל״כ הרי יפרע ממך עכ״פ כי הקב״ה מאריך רוחיה וגבי דיליה וימצא עת וזמן לפרע ממך עכ״פ (ואולי גם דברי חובות הלבבות הוא ג״כ רק עד״ז ע״ש. אבל הביטחון עצמו, במה שהוא בוטח, אין דבר עומד לנגדו), ובפרט בעניננו בענין דור המדבר אשר כל פחדם היה מפיתויי היצה״ר שהוא רק במחשבה לבד ולא במעשה ח״ו, וכמו שיתבאר עוד לקמן, לא היה להם לפחוד כלל, כי זהו עצמו כל מלאכת האדם בעולמו לסבול מנכלי היצה״ר ולא לתור אחריו ואין כפיית היצה״ר גדול מזה ועל זה הוא כל שכר התורה והמצוה. והרי היתה בידם זכות גדולה במה לבטוח בה׳ שיעשה עמהם נסים ונפלאות בנהירו דעתיקא קדישא שהוא הגילוי אור דא״א תמיד ואין להם אלא להתחזק בה׳ תמיד, ולכן כאשר אמרו: ״היש ה׳ בקרבנו אם אי״ן״ בדרך נסיונא ותלונה, הנה היה להם לחטא ופגם ולכך גינה אותם הכתוב ואמר: ״כי לא האמינו באלהים ולא בטחו בישועתו״, כי היה זה מחמת חסרון הביטחון כנז׳, וזהו שאמר ג״כ ״ולא האמינו בנפלאותיו״, ור״ל שלא האמינו בעצמם שהם כדאיים שיעשה עמהם נפלאות תמיד והוא הכל ע״י פחיתת הביטחון וככל מה שאמרנו ויתבאר עוד לקמן בעה״י.

ד׳ צבאות, אשרי אדם בוטח בך. יסוד הבטחון בא מתוך החסן אשר לנו באלהים סלה. כשאדם יודע את ערך שם אדם, שהאדם הנברא בצלם אלהים הלא הוא באמת תמצית כל ואחוד הכל, ומצד הכל הלא אין אבוד ולא הירוס, לא השפלה ולא ירידה, כ״א כולו אומר כבוד וחיים, וכשאדם מכיר את עוז באלהי הצבאות, בד׳ צבאות, הלא הוא מלא בטחון. והבטחון הזה הוא מרומם אותו למקור כל, ומעשיו, מעיניו, מחשבותיו ורעיונותיו, הליכות חייו והשפעתו, הלא הם הולכים ליסוד הכל, ואשריו, כי עלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח, כי תכן זה הוא יסוד האשר.

כי ההויה האמתית הלא הכל מלא אשר, והכל טוב